

Kopecký, Milan

Bridelovy Jesličky : památce Antonína Škarky

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1993, vol. 42, iss. D40, pp. [15]-24

ISBN 80-210-0813-X

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107621>

Access Date: 12. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MILAN KOPECKÝ

BRIDELOVY JESLIČKY

Památce Antonína Škarky

Z tiskárny pražské jezuitské koleje u Karlova mostu vyšla v roce 1658 kniha s názvem *Jesličky, staré nové písničky, vnově narozenému králi Kristu Ježíši betlémskému za dar Nového léta připsané*.¹ Nevelkému spisu o 111 stranách osmerkového formátu nevěnovala dosud literární historie přiměřenou pozornost. Upozornil na něj Josef Jireček v zatím nepřekonané pomůcce *Hymnologia Bohemica* s nepříliš lichotivým hodnocením jako sborníku „až hrubě v titěrnou zdětinělost se zvrhajícího“² a poté z něho otiskl dva výňatky ve studii *Idylická skládání za 18. věku*.³ Až po celém půlstoletí vydal Josef Vašica z Jesliček *Rozjímání o nebi v noci na jitřní Božího narození*.⁴ Po něm otiskl Vilém Bitnar část *Slavička vánočního* (23 slok ze 71) s titulem *Slaviček velikonoční*⁵ a posléze celého *Slavička vánočního*.⁶ Zásadní odborný význam má pojednání velkého znalce českého duchovního zpěvu Antonína Škarky o Jesličkách v *Kapitolách z české hymnologie*.⁷ Můj článek chce prospět dalšímu bádání několika doplňky Škarkových výkladů, zejména v otázkách autorství písní, a určením kompozice Jesliček.

Soustředěním na vánoční tematiku se Jesličky odlišily od většiny katolických i protestantských kancionálů, které zpravidla obsahovaly písně k nedělní a sváteční bohoslužbě v posloupnosti církevního roku. Rýsovalo se tedy tematické zúžení a s tím souvisící nebezpečí určité jednostran-

¹ Zachovala se ve 2 exemplářích; viz *Knihopis* č. 1340.

² Jireček, J.: *Hymnologia Bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do 18. století*. Praha 1878, s. 35.

³ *Osvěta* 11, 1881, s. 23—24.

⁴ Olomouc 1931.

⁵ Praha 1933.

⁶ Praha 1937.

⁷ In: *Půl tisíciletí českého písemnictví*. Praha 1986, s. 255—260. Protože se budu na tuto studii často odvolávat, budu příslušnou stránku uvádět přímo v textu svého článku. Jím vzpomínám vděčně na svého učitele a pozdějšího komeniologického spolupracovníka Antonína Škarku (14. 2. 1906 — 12. 11. 1972), který po roce 1945 určil spolu s Janem Vilikovským směr mého zájmu o literaturu.

nosti a jednostrunnosti, kterému se však Fridrich Bridel zdárně vyhnul jednak promyšleným uspořádáním textů, jednak variabilní poetikou, neboť do knihy zařadil vedle svých skladeb také skladby jiné proveniencie.

Do čela své knihy postavil Bridel dvoustránkovou prozaickou dedikaci *Králi jeruzalémskému, Pánu na Sionu*. Tuto patetickou pasáž tvoří podle Škarky „jediná věta, obsahující rozličné metaforické a epitetické atributy vybrané z bible, tedy tzv. centon“ (s. 255—256). Ve smyslu původního významu látky sešité z cárů byl centon složeninou různých citátů, aluzí i parafrází a jako takový byl někdy podceňován jako projev autorského epigonství a nezávazné hravosti (např. v pozdně antické poezii), ale baroko si ho cenilo jako spisovatelovy schopnosti skladebného vyjádření smysluplných celků. Ve své dedikaci prokázal Bridel svoje antitetické myšlení a vyjadřování,⁸ táhnoucí se celou jeho produkcí, z níž dedikace k Jesličkám zůstane miniaturním obrazem poslušné oddanosti člověka Bohu, kdežto skladba *Co Bůh? Člověk?* (1658) fugálním obrazem ponížené oddanosti člověka Bohu.

Po dedikaci následují 4 oddíly o celkem 49 skladbách s těmito incipity, event. i nadpisy:

I. RORATE ANEB PÍSNĚ ADVENTNÍ

1. *Vesele zpívejme, Boha Otce chvalme* (s. 1—2; bez notace). — Škarka o této písni a dalších čtyřech rorátních písních správně poznamenává, že jde vesměs o skladby starší, nepůvodní (s. 256), ale jejich autorství neurčuje. První píseň pochází z bratrského prostředí; jejím skladatelem byl Lukáš Pražský. Bridel ji jistě nepřebíral z bratrského kancionálu z r. 1501 ani z jiných předbělohorských nekatolických zpěvníků, nýbrž z katolického Kancionálu Jana Rozenpluta z Švarcenbachu (Olomouc 1601, s. 6—7). Bridel vynechal 4. sloku Rozenplutovu (Těm, jenž byli jatí... tehdy se jim zjevil) a sloku předposlední (Pilně se varůjme... Kristova jest rada), jejíž formulace využil v přidané sloce (v jeho verzi deváté): Protož se varůjme / a neobtěžůjme / obžerstvím svých srdcí / opilstvím a péčí / tohoto života / Kristova jest rada. — Bridelova skladba má celkem 13 strof scématu 6a 6a 6b 6b 6c 6c.

2. Jiná píseň. O poselství z nebe ku Panně Mariji. *Mittitur archangelus. Poslán jest archanjel k Mariji Panně* (s. 2—4; bez notace). — Také tato stará píseň (překlad z latiny) se vyskytuje už v bratrském kancionálu z r. 1501, ale Bridel ji převzal téměř věrně z Rozenplutova Kancionálu (s. 10—12). Má 9 slok schématu 10a 10a 10a(b) 10a(b).

3. Jiná o témž. Po zlém pádu. Zpívá se, jak nahoře notováno. *Po zlém pádu člověka bídného* (s. 4—6; s notací). — Bridelovou předlohou byl Rozenplutův soubor (s. 21—22), ale obě verze se od sebe odlišují těmito většími rozdíly: Místo Rozenplutovy 4. sloky (Archanjel... s tebou) zařazuje

⁸ Srov. Kopecký, M.: *Bridelovo umění slova*. SPFFBU 1992, D 39 (v tisku).

Bridel vlastní dvě sloky: Archanjel vida Pannu bážlivou / a pro svou přítomnost zkormoucenou / počal ji těšit touto novinou: — Nechtěj se rmoutiti, ó Maria / od věčnosti Bohem vyvolená / a Duchu svatému zasnoubená. — Dále uvádí Bridel navíc jednak 8. až 10. sloku (s počátečními slovy Kterak se medle...; Nestrachuj se...; Hle Alžběta...), jednak dvě poslední sloky (Chvála budiž Bohu...; Tak vždycky Bohu...) místo Rozenplutovy jedné, poslední sloky (Ej my Bohu čest i chválu vzdejme...). Celkem má Bridelova verze Rozenplutovy v baroku oblíbené písně (nachází se též v kancionálech Hlohovského, Šteyera a Koniáše) 18 slok schématu 10a 10a 10a, v poslední sloce 10a 10a 10a 10× (ve čtvrtém verši se opakuje třetí verš).

4. Jiná píseň. *Zdráva, jenž jsi pozdravená* (s. 6—7; bez notace). — I v tomto případě přebíral Bridel z Rozenplutova Kancionálu (s. 14—15) se značnými úpravami. Začínají v 6. sloce (Mezi ženami jsi vzácná...) a pokračují v dalších slokách; místo závěrečných tří slok Rozenplutových má Bridel jedinou: Amen rcemež všickni spolu... Tuto starobyrou píseň, začleněnou už do utrakvistického kancionálu Václava Miřinského z r. 1522 (tiskem Mikuláše Konáče z Hodiškova), tvoří v Jesličkách 10 slok rozměru 8a 8a 8b 8b.

5. *Anjel Gabriel, ten čistý posel* (s. 8; bez notace). — Píseň je jedním z mnoha zpracování tématu zvěstování P. Marii, inspirovaných buď evangeliem (Lukáš 1, 26—38), nebo latinskou písní *Mittitur ad Virginem angelus* (*Mittitur archangelus ad Virginem*). O starobylosti jedné z těchto verzí, vyskytujících se už v prvních bratrských kancionálech, svědčí jazyk jejího incipitu v lilečských Písničkách křesťanských z r. 1530 *Anděl k Mariji Panně poslán bíše, Pána svého vtělení jí vypravováše.*⁹ Avšak Bridelova verze, sledující text andělského pozdravení podle Lukáše, není totožná se žádnou mně dostupnou skladbou, i když má některé analogie s písní *Září přejasnou navštívil Gabriel Mariji krásnou* v Kancionálu Rozenplutově (s. 15—17). Celkem má píseň v Jesličkách 11 slok schématu 5a 5a 6b 5c 6b.

II. ROZJÍMÁNÍ O NEBI

6. Rozjímání o nebi v noci na jitřní Božího narození. *Bohu všemohoucímu i největšímu* (s. 1—16, tedy nová paginace; s notací). — Brídelem napsaná skladba o 133 slokách rozměru 7a 8b 7a 8b nebyla jistě jako celek určena ke zpěvu, ale notace svědčí o možnosti zpívat aspoň některé sloky. Dílo, podle Škarky „opravdový a důstojný bliženeček patetické úvahy Co Bůh? Člověk? a ještě více Rozjímání sv. Ignacia“ (s. 256) obsahuje extatické úvahy o kosmu a jeho uspořádání všemocným stvořitelem, pro které se Bridel snaží najít vhodné paralely, mimo jiné i v knize s množstvím

⁹ Viz Jireček, J.: *Hymnologia Bohemica*. Praha 1878, s. 40.

liter tvořených a ovládaných trojjediným impresorem.¹⁰ Odraz básnickovy životní zkušenosti nacházíme nejen zde, ale i v podobnosti kosmu se školou a s orchestrem i v jiných analogiích, propojujících konkrétno s abstraktnem. Směřování ze země k Bohu převládá v první části (do v. 296), kdežto ve druhé části (od v. 297 do konce) se prosazuje směrování z nebeských výšin na zem. Vzrušení nad marností pozemských věcí se mísí s radostí nad jistotou věčného a trvalého, zakotveného v Absolutnu. Přívalem kontrastů se básník probíjí ke stále přesnějšímu chápání vesmíru, který oslavuje narození bohočlověka jako jedinečný zázrak, jímž nakonec člověk překonává svou bezútěšnou úzkost a přijímá spásitelnou naději.

III. PÍSNĚ VÁNOČNÍ O NAROZENÍ SYNA BOŽÍHO

Nejdříve tu nacházíme 12 starších vánočních písní, podle Škarkova názoru „otiskovaných v kancionálech katolických i nekatolických“ (s. 257), ale blíže neurčených. Jde v mém číslování o 7 až 18.

7. Starodávná nota. *Již Slunce z Hvězdy vyšlo* (s. 17—18; bez notace). — Tuto píseň, vyskytující se už v lilečském kancionálu z r. 1530 jako překlad hymnu *Iam Verbum Deitatis*, převzal Bridel z Kancionálu Rozenplutova (s. 52), ale v každé z jejích sedmi slok rozměru 7a 6b 7a 6b, event. 7a 6b 7c 6b přidal dva verše a rozšířil tak Rozenplutovo schéma o 7c 6b, event. 7c 6c apod. Kromě toho sáhl k drobným lexikálními substitucím, např. v poslední sloce čteme v Jesličkách „věčné požehnání“, kdežto u Rozenpluta „věčné kralování“.

8. Má svou notu. *Den Božího narození, raduj se, všecko stvoření* (s. 18 až 19; bez notace). — Píseň o 11 slokách schématu 8a 8a R° 8cx (v refrénu 1. sloky 8a) převzal Bridel doslovně z Českého dekakordu (Praha 1642, s. 50—51).

9. Známa nota. *Zvěstujem vám radost převelmi velikou* (s. 19—20; bez notace). — Sedmisloková píseň schématu 6a 6b 6c 6b 6d 6e 6d byla do Jesliček přejata věrně z Rozenplutova Kancionálu (s. 36—37), nalézá se však ve shodné podobě také v Českém dekakordu (s. 49—50).

10. Má svou notu. *Poslouchejte, křesťané, co se jest stalo* (s. 20—22; bez notace). — Osmnáctisloková píseň schématu ponejvíce 7a 5b 5b 3c 5d 5d 3c byla věrně převzata z Českého dekakordu (s. 54—55).

11. *Prorokovali proroci* (s. 22—23; bez notace). — Také tuto sedmislokovou píseň schématu 8a 8a 8a(b) 10b 10b (rýmově variabilního) převzal Bridel věrně z Českého dekakordu (s. 51).

12. *Nastal nám den veselý, z rodu královského* (s. 23—25; bez notace). — Tento starý překlad písně *Dies est leatitiae* byl zařazován počínaje

¹⁰ Srov. Tschizewskij, D.: *Das Buch als Symbol des Kosmos*. In: *Aus zwei Welten*, 'S-Gravenhage 1956, s. 85n.

oběma vydáními utrakvistického kancionálu V. Miřinského (1522 a 1531) do zpěvníků různých vyznání. Bridel jej převzal věrně z Rozenpluta (s. 33 až 34) a přidal jen závěrečné „Amen“. Sedmisloková skladba má rýmově variabilní schéma 7a 6b 7c 6b R° 7d 7d 7e 7e 7e 6f.

13. Známa nota. *Jméno Boží veliké Emanuel* (s. 25—26; bez notace). — Pro tuto pětislokovou píseň velmi rozkolísaného rozměru (asi 7a 7a 7b 11b R° 8cx 3cx 4dx 4dx 7ex 10ex) platí totéž, co pro č. 12: je přejata z Rozenpluta (s. 53—54), a to věrně a s připojeným závěrečným „Amen“. Jde ovšem o starý překlad latinské vánoční písně *Magnum nomen Domini Emanuel*.

14. Jako: Králi nebeský, k tobě etc. *Kristus, Syn Boží, narodil se nyní* (s. 26—27; bez notace). — Devítisloková píseň, složená Lukášem Pražským, schématu 5a 6a 7b 10b byla převzata z Rozenplutova Kancionálu (s. 49—50) s drobnými diferencemi (např. 4. sl. zní u Roz.: Neb překrásný dar / dnešní den jest seslán / z milosti Boha Pána / jímžto jest ďábelská moc zklamána. — U Brid.: Neb nejdražší nám / v tento čas dar seslán / z milosti Boha Pána / jímžto jest moc ďábelská svázána.) a s přidáním poslední sloky (Amen zpívajíc / Bohu se radujíc / chválu mu, čest vzdávajíc / potom s ním na věky přebývajíc. Amen.).

15. Známa nota. *Narodil se Kristus Pán* (s. 27; bez notace). — Tuto starobyrou čtyřslokovou píseň rozměru 7(6)a 4bx 7(6)a 4bx R° 6cx 6cx 4bx mohl Bridel zaznamenat podle paměti anebo spíše podle Rozenpluta, v jehož Kancionále ji čteme v téměř doslovném znění na s. 45; srov. příznačnou hláskovou změnu „z ruože“ (Roz.) — „z rúže“ (Brid.).

16. *Den přeslavný jest k nám přišel* (s. 27a; bez notace). — Osmisloková píseň schématu 8a 8a 4bx 4bx 6 cx byla převzata až na dvě drobnosti věrně z Českého dekakordu (s. 72—73).

17. *Veselým hlasem zpívejme* (s. 27a—28; bez notace). — Překlad hymnu *Salvator iam illuxit* vznikl asi v utrakvistickém prostředí, z něhož vzešel r. 1522 kancionál V. Miřinského, kde se píseň vyskytuje poprvé. Bridel mohl tuto sedmislokovou skladbu rozměru 8a 8a 8b 8b 6b převzít z Českého dekakordu (s. 43—44), ale Bridelův text se od tisku Jiřfka Šípaře často odchyluje, takže není vyloučena jiná předloha, event. Bridelova samostatná úprava.

18. *Tří králi znamenali* (s. 28—29; bez notace). — Osmisloková píseň schématu 7a 8(9)a 7b 8b 6c 10c byla převzata asi z Rozenpluta (s. 93—94), ačkoli ji má i Český dekakord (s. 82—83). V písni s pěkným obrazem Mariina početí v 5. sloce (Jakž slunce sklo prorazí / avšak skla nikdy neurazí / též ta Panna předrahá / porodivši Krista Pána / panenství nezrušila / pravou Matkou Boží byla) lze zjistit drobnou diferenci v předposlední (7.) sloce, totiž v prosbě Kristovi: dej tvůj znát obličej / a nás v věčném pokoji zachovej (Roz. i Čes. dek.) — ukaž nám obličej svůj / a odluč od nás nepokoj (Brid.).

Po uvedených 12 písních následuje jádro III. oddílu, tvořené 19 písněmi, pro něž ani Škarka nenašel předlohy a které přičítel s velkou pravděpodobností Bridelovi (s. 257—258). Zaznamenám nyní incipity Bridelových skladeb a jejich strofická schémata.

19. *Vánoční budič. Novou radost zvěstují vám* (s. 30—31; s notací). — 7 sl., 8a 8a R° 8b 8b.
20. *Ježíškovi malému, synáčkovi Božímu* (s. 32—33; s notací). — 4 sl., 7a 7a 7a 7a 7a.
21. *Ó duše má rozmilá, do Betléma poďme* (s. 33—35; s notací). — 9 sl., 7a 6b 7a 6b.
22. *Dnes se nám Kristus Pán z přečisté panenky narodil* (s. 35—36; s notací). — 6 sl., 6a 6b 6a 6b (3. sl., jinde v rýmech rozkolísané).
23. *Co tu stojíte, co se divíte, že matku pannu vidíte* (s. 36—38; s notací). — 6 sl., 5a 5a 8b 8b R° 5c 8c 8x.
24. *Vesel se, nebe, radůj se, země* (s. 39—41; s notací). — 9 sl., 5a 5a 8b 4x 8a 8b.
25. *Zdrávo buď, ó nemluvnátko* (s. 41—42; s notací). — 10 sl., 8a 4b 8a 6b (v 1. sl. 8a 4a 8b 6a; 10. sloku rozměru 6a 6a 6a 6a lze také zpívat jako refrén předchozích slok).
26. *Tvá láska příliš veliká k čemu jest tě přivedla* (s. 43—45; s notací). — 6 sl., 8a 7b 8a 7b R° 8c 8c (též 8a 7b 8c 7b R° 8d 8d).
27. *Touž notou. Ó duše má roztomilá, do Betléma se berme* (s. 45—46; odkaz na notaci v č. 26). — 5 sl., 1. sl. 8a 7b 8c 7b 8d 8d 7e 4x, 2 sl. monorýmní + 4x, v ostatních rýmové varianty.
28. *Ó dobré noviny, poselství šťastné* (s. 45—48; s notací). — 12 sl., 6a 5b 6c 5b R° 6dx 5ex 10dx 5ex.
29. *Děťátko kolíbejme, nemluvnátko žehnejme* (s. 48—50; s notací). — 6 sl., 7a 7a 7a 7a 10x (v poslední sloce 7a 7a 7b 7b 10x).
30. *Sem, sem, děťátko, musíš, robátko* (s. 50—53; s notací). — 6 sl., 5a 5a 5b 5b 9c 9/8/c 5a 5a 5b 5b (v. 7—10; = v. 1—4).
31. *Krásná panna překrásného syna nám porodila* (s. 53—55; s notací). — 4 sl., 10a 5b 10a 5b R° 6c 6c 5d 5d (3. a 4. sl., jinde s odchylkami v rýmech).
32. *Ó dítě mé roztomilé, ty raniš srdce mé* (s. 55—57; s notací). — 8 sl., 8a 6a 6b 6b 6c 6c 6d 6d.
33. *Rosa mladá s kvítkem padá* (s. 58—59; s notací). — 9 sl., 4a 4a 7b 4c 4c 7b.
34. *Když panna plačícího, chuť pospat majícího znamenala synáčka* (s. 59—61; s notací). — 6 sl., 7a 7a 7b 7b 10x.
35. *Píseň pastýřská. Zánýj se nestrachůj* (s. 61—64; s notací). — 4 sl., 6a 6a 10(9,8)b 12x 6c 6c 6d 6d 12x.
36. *Ach, kdož podpal společný syna a mateře muž zpívat* (s. 64—67; s notací). — 8 sl., 7a 6b 7a 6b R° 6c 7d 6c.
37. *Radůjte se, křesťané* (s. 67—69; s notací). — 6 sl., 7a 6b 7a 6b 6c 7c 6d (1. a 6. sl. má 8 veršů; ve 2. polovině 1. sl. 6c 8c 6d 6d, ve 2. polovině 6. sl. 6c 7d 6d 6c).
- Bridelovy písně č. 19 až 37 považuje Škarka za koledy v dnešním slova smyslu a vymezuje jejich barokní či přímo bridelovské znaky a umělecké prostředky (deminutiva, hypokoristika, kontrasty aj.), hlubokou rozněžnělost atd. (s. 257—258). Za těmito 19 skladbami následuje ještě jako součást vánoční hymnografie (tj. III. oddílu) osm písní:

38. Rozkoš vánoční. *Toto malé dětátko, to milé nemluvnátko* (s. 69—71; bez notace). — Píseň převzal Bridel z České mariánské muziky Adama Michny z Otradovic (Praha 1647, s. 8—9). 14 sl., 7a 7a 7a 7a.

39. *Chtíc, aby spal, tak zpívala Synáčkovi Matka* (s. 71—72; bez notace). — Také zde použil Bridel citovaného Michnova zpěvníku (s. 4—5), a to šestislokové písně schématu 8a 4b 8a 4b R° 8c 4d 8c 4d.

40. *Veselé vánoční hody* (s. 72—73; bez notace). — Z. Kalista zjistil, viz České baroko, Praha 1941 (s. 55 a 258), tuto později znárodnělou koledu až v Kancionálu českém M. V. Šteyera (Praha 1683, s. 98—99), jehož autorství pokládá za možné, ale osmisloková píseň schématu 8a 8a 8b 8b 3x se nachází o čtvrt století dříve v Jesličkách, ačkoli nelze vyloučit její starší vznik.

41. *Poslyš, ó křesťane, věci neslýchané* (s. 73—75; s notací). — Podle Skarky jsou písně č. 41 a 42 asi „skladby cizí a přejaté, nanejvýš Bridelem poupravené“ (s. 258), ale nebylo je zatím možno zjistit ve starších dostupných kancionálech. Schéma: 6 sl., 6a 6a 6b 6b 4c 6d 6d 4d (event. ve 2. polovině 4c 6d 6d 4c nebo shodný rým v 1., 5. a 8. verši).

42. *Zavítej k nám, dítě milé* (s. 76—79; s notací). — Viz Škarkův názor u č. 41. Kalista (op. cit., s. 257) pokládá Bridela za nepochybného autora této čtrnáctislokové písně schématu 8a 6a 8a 6a 8a 8a 8a 6a, event. 8a 6a 8a 6a 8b 8b 8b 6b.

43. Slaviček vánoční. *Slavičku, milý záčku* (s. 80—90; s notací). — Bridel zde v 71 osmiveršových slokách, upravujících siciliánu na tvar 7a 6b 7a 6b 7a 6b 7a 6b, překomponoval i jinak adaptoval latinskou předlohu o 90 čtyřveršových slokách z poslední třetiny 13. století, zvanou *Philomela sancti Bonaventurae*.¹¹ Ponechal mystické ladění s obrazem slavička jako lidské duše toužící po Kristu, ale slaviček se objevuje také ve svém vlastním významu i ve významu Ježíše Krista. Zřejmý je tu posun od dominantní vánoční tematiky Jesliček k tematice velikonoční i odklon od idylické lyričnosti k epičnosti.

44. Druhý slaviček. *Vítej, slavičku* (s. 91—95; s notací). — V Bridelově skladbě o 25 slokách rozměru 5a 5a 5a 5a 5b 5b 5b 5b převládá pojetí slavička jako symbolu Krista od jeho narození až po nanebevstoupení. (Viz Skarka, s. 259.)

45. Hlas labutí Simeona, starce sešlého. Zpívá se jako Ach, kdo podpal společný. *Nyní tohoto času v ničemž se nelekám* (s. 96—99; bez notace, ale odkazuje se na notaci v č. 36). — Bridelova skladba o 22 slokách rozměru 7a 6b 7a 6b R° 6c 3d 4d 6c (6. a 7. verš, někdy rozměru 4d 3d, lze také chápat jako verš sedmislabičný s vnitřním rýmem, ale ten není důsledně realizován) rozvíjí tematiku Lukášova evangelia 2, 25—35 a vztahuje se k závěrečnému svátku vánočního období — k Očišťování Panny Marie. Forma Simeonova monologu spojuje meditace o stáří a smrti i o Božím propuštění věřícího člověka z pozemského života s chvalozpěvem na dlouho očekávaného spasitele. Také zde podobně jako v č. 43 a 44 se objevuje narození a smrt jako základní kontrast pozemského bytí.

¹¹ Srov. Bitnar, V. (vyd.): *Slaviček vánoční*. Praha 1937, s. 62n.

IV. KATECHISMUS NEBO NAUČENÍ KŘESŤANSKÉ CTNÉ, SLECHETNÉ MLÁDEŽE, DOBRÉ A KATOLICKÉ ZVEDENÍ

Poslední oddíl Jesliček dokazuje, že Bridel neusiloval o žánrovou, tematickou a intencionální jednodušnost Jesliček. Oddíl se čtyřmi písněmi obsahuje jednak tři písně katechetické, z nichž dvě určil dětem a mládeži, třetí pak dospělým, jednak závěrečnou píseň prosebnou.

46. Píseň první: Jako Vítej. slavičku etc. *Podťe sem, děti* (s. 100—103; bez notace, ale odkazuje na notaci v č. 44). — Bridelova didaktická skladba o 23 slokách rozměru 5a 5a 5a 5a 5b 5b 5b je pozváním do nebeské školy — kostela, kde se vnímavé děti naučí základům víry a mravnosti.

47. Druhá píseň: Na hlavní částky křesťanského naučení anebo Celý vejťah na katechismus. *Podť sem, mládež, s ochotností* (s. 103—106; s notací). — V 10 slokách didaktické skladby schématu 8a 7b 8a 7b R° 8c 7d 8c 7d podává Bridel výtah pěti podstatných naučení z katechismu: o víře, o dvou hlavních modlitbách, o Desateru, o sedmeru svátostí a o křesťanské spravedlnosti.

48. Na Desatero Boží příkázání. Zpívej obecní notou. *Hleď Boha jednoho znáti* (s. 107—110; bez notace). — Bridelova skladba o 31 čtyřveršových slokách rozměru 8a 8a 8b 8b (tzv. obecní nota) by se podle záhlaví měla zabývat Desaterem, ale ve skutečnosti je mu věnováno jen prvních 20 veršů, kdežto v dalších pěti šestinách se do centra básníkovy zájmu dostala církevní příkázání a dále postupně sedm svátostí, sedm hlavních hříchů, šest hříchů proti Duchu svatému, čtyři hříchy do nebe volající, devět cizích hříchů, veřejné dobré skutky i skutky duchovní a poslední věci člověka.¹²

49. Písnička známá. — *Kriste, pro naše spasení jenž jsi ráčil bídňým člověkem býti* (s. 111; bez notace). — Tuto nepůvodní dvouslokovou píseň schématu 8a 11b 8a 11b R° 8c 6c 7d 8e 12d (2. sl.: 8a 11b 8a 11b R° 8c 6d 7c 8c 12c) mohl Bridel převzít z kancionálu novokřtěneckého kazatele Jána Sylvána Písně nové na sedm žalmů kajících i nové žalmy (Praha 1571, nepag.), kde je nadepsána Za pravé poznání Pána Boha a v pravém pokání setrvání a kde má celkem šest slok, z nichž Bridel přejal první a pátou.

Po seznamu všech 49 písní Jesliček nutno poznamenat: uvedení určitých pramenů u nepůvodních písní neznamená, že pouze z nich musil Bridel příslušnou píseň přebírat, jsou jen důkazem staršího výskytu, který by bylo možno doložit dalšími prameny. Tak např. skladby č. 1, 2, 4, 7, 9, 12, 13, 14, 15 a 18, vyskytující se v Kancionálu šternberského probošta Jana Rozenpluta z Svarcenbachu (který byl Bridelovi určitě hlav-

¹² Katechetické písně Jesliček se zapojují do téže námětové linie Bridelova díla, z níž nejdůležitější je *Křesťanské učení veršemi vyložené*, tiskem 1681—1684 (viz k tomu Š k a r k a, A.: *Fridrich Bridel nový a neznámý*. Praha 1969, s. 106—108). — Všechny spisy patřící do této linie (i ostatní spisy Bridelovy) jsou prosceny jezuitskou (ignáciouskou) zbožností. Tento fenomén nebyl dosud v tvorbě českých jezuitů důkladně studován. Z literatury srov. aspoň R a h n e r, H.: *Ignatius von Loyola und das geschichtliche Werden seiner Frömmigkeit*. Graz 1949.

ním pramenem) nacházejí se i v Písniích katolických Jiříka Hlohovského (Olomouc 1622).¹³

Z hlediska tematiky a originality lze Jesličky rozdělit takto:

1. C. 1—5: písně rorátní neboli adventní; nepůvodní.
2. C. 6: rozjímání o nebi v noci mezi Štědrým dnem a hodem Božím vánočním; původní.
3. C. 7—18: písně vánoční; nepůvodní.
4. C. 19—37: další vánoční písně; původní.
5. C. 38, 39: další vánoční písně; nepůvodní.
6. C. 40—42: další vánoční písně; původní nebo Bridelem upravené.
7. C. 43, 44: skladby o nebeském slavíčkovi; první je Bridelovou tvůrčí adaptací, druhá jeho původním dílem.
8. C. 45: píseň k svátku Očišťování Panny Marie; původní.
9. C. 46—48: písně na katechismus (připojené neorganicky); původní.
10. C. 49: závěrečná prosebná píseň; nepůvodní.

Jesličky vynikajícího jezuitského spisovatele Fridricha Bridela by si jistě zasloužily moderního vydání. Autor článku editoval písně Bridelem složené (tj. písně uvedené v kompoziční osnově pod bodem 2, 4, 6, 7, 8, 9) v souboru veršovaných skladeb.¹⁴ V nynějším článku mu šlo především o autorství písní a o kompozici Jesliček. V dalších statích bude třeba provést estetický rozbor Bridelových písní a posoudit i jejich hudební význam, event. hudební kvality celých Jesliček. To ovšem už je úkol pro muzikology, podle nichž Jesličky „po hudební stránce hodně čerpaly z německých zahraničních předloh“.¹⁵ Tento názor ze syntetického spisu bude jistě detailními analýzami zpřesněn nebo dokonce opraven a komplexní hymnologické bádání pak zařadí Jesličky do širších vývojových kontextů.

BRIDEL'S „CHRISTMAS CRIB“

Due to the concentration of the Christmas theme, the collected volume of spiritual poetry entitled „Christmas Crib“ (Jesličky, Praha 1658), stood out from the majority of contemporary hymn books, which, as a rule, were mainly concerned with the Sunday and festive liturgies, following the rituals of the ecclesiastic year. The hymn book is introduced by its compiler — the Jesuit Fridrich Bridel — through a passionate prosaic dedication, which is followed by 49 compositions.

The author of the study on the „Christmas Crib“ divides it from the viewpoint of the theme and originality as follows:

1. Part No. 1—5: Songs of Advent; unoriginal i. e. taken from elsewhere.

¹³ Srov. Kopecký, M.: *Dva vývojové články staročeské hymnografie*. SPFFBU 1974, D 21, s. 50—61.

¹⁴ Kopecký, M. (vyd.): *Fridrich Bridel, Básnické dílo*. Odeon, Praha (v tisku).

¹⁵ Černý, J. a kol.: *Hudba v českých dějinách od středověku do nové doby*. Praha 1983, s. 195.

2. Part No. 6: Meditations about the Heaven in the night before Christmas Day; original.
3. Part No. 7—18: Christmas songs; unoriginal.
4. Part No. 19—37: Further Christmas songs; original.
5. Part No. 38, 39: Further Christmas songs; unoriginal.
6. Part No. 40—42: Further Christmas songs; original or adapted by Bridel.
7. Part No. 43, 44: Compositions about the heavenly nightingale; the first is Bridel's creative adaptation, the second is his own original work.
8. Part No. 45: Song dedicated to Candlemas; original.
9. Part No. 46—48: Catechistic songs; original.
10. Part No. 49: Concluding beseeching song; unoriginal.

M. Kopecký was the first to identify Bridel's authorial contribution in the „Christmas Grib“. Bridel composed or adapted compositions; he took the remaining compositions from different sources.